

s dobovým kánonem (existenci takového kánonu nám dosvědčují už známé „soutěže krásy“ při výběru nevesty pro císaře).

Znovu se u něho objevuje smysl pro krásu nahého těla, který tak paradoxně vystupuje do popředí v jeho chvalořeči na zemřelou dceru Stylianu. Psellos, který se ve svých dílech přidržuje estetických norem, ať už antických či byzantských, měl totiž smysl pro vinnámí konkrétní krásy podle vlastních, individuálních představ:

„Nuž nechme stranou slušnost a mnišský život. I já jsem cosi takového zažil v mládí a uvízl jsem v osidlech trochu šilhavých očí a ne docela bílé pleti a zamíloval jsem se do dívky těchto vlastností více než do „krásnookých a růžovokých“. Znaš ten cit? Vždyť i ty sám jsi stvořen z hlíny jako já.“ –

– přise v listu císaři Dukovi. K chápání individuální krásy jedince se dopracovala později až evropská renesance v Petrarcově lyrice.

Byzantské filozofii lze vytknout, že žádný z jejích představitelů nevytvořil ucelený systém a neusiloval o novou interpretaci světa. Psellos tak činil vědomě, usiloval o spojení filozofie s životní praxí:

„Pro mne se filozofie dělí na dvě části: první se zdá být bez citu a soucítění, jen rozum v ní rozvíjí své představy, druhá část je společenská a vyznačuje se láskou k člověku. Souhlasím s první částí, ale nezahl jsem ji za svou, tu druhou nemám tak rád, ale právě v ní rozvíjím svou činnost. Proto jsem dovedl pečovat o své rodiče ve stáří, míloval své sourozence a přátelům dávat, co jim patří.“

Vyznávání praktické filozofie přivedlo Psella i k politické aktivitě:

„Hluše dunící činily připomíná člověk, který zná jen filozofii a rétoriku a neví nic o politických záležitostech.“

Své politické zkušenosti z vysokých státních funkcí uplatnil Psellos literárně v *Chronografi* (Letopis), v níž vylicil činy císařů od Basileia II. až do povolání Konstantina Duka na císařský trůn, tj. léta 976–1077, a která patří k literárně nejlepším dílům byzantské historiografie. Dílo vyniká zejména živými portréty členů císařského dvora.

Těžký byl život byzantského historika, pokud psal o soudobé historii (a k ní zpravidla své dílo dováděl), vždyť císař tu byl „vtěleným zákonem“, měl absolutní moc.

Historik nikdy nepíše v svých pracích lež.

Snad zažhat mohl by v svých dílech ostatních, jak se to líbí těm, co úkol dali mu.

Ač rovněž chválou na ně kniha přetéká.

(192)

přec se jim stále zdá, že nebylo jí dost,

vždyť nenasytinou mají touhu po slávě.

Ve chvalo zpěvech snad to můžeme dovodit,

však historie, ta mez nesmí překročit

a živé smyšlenky za skutek vydávat.

Už její zákon sám vždy k pravdě vede ji.

Svou cestou kupředu si proto kráčí vždy,

když nesmí přímo jít, tak raději bude stát.

Těmito verši odůvodnil Psellův učitel IOÁNNĚS MAUROPOÚS (11. st.), proč upustil od psaní historického díla.

„Nejvíl jsem příliš horlivosti k tomu, abych psal soudobé dějiny, a hlavním důvodem bylo, že jsem věděl, že bych se v mnoha věcech musel doknout císaře Konstantina, a musel bych se zas stydět, kdybych ho nezahmloval chválou. Byl bych nevděčný a docela nerozumný, kdybych mu svými slovy neprojevil vděčnost a aspoň částečně nesplatil dluh za to, co mi skutečně poskytl a k čemu mi dal ještě větší možnosti. Kvůli němu jsem stále odmíтал psát historické dílo, poněvadž jsem mu ani v nejmenším nechtěl ublížit nějakou a odhalit svým líčením některé jeho ne zrovna dobré činy, o nichž je lépe pomlčet... Když už jsem se ujal úkolu vylicit životy císařů, jak bych mohl porušit zákony dějepisectví a řídit se zákony chvalořečí, jako bych zapomněl na vlastní úmysl nebo psal proti pravidlům literární teorie, nerozlišuje hranice žánrů, a směšoval tak věci, které slouží zcela různému účelu!... Činnost panovníků totiž není jednolitá, špatné a dobré se v jejich jednání propletá a lidé je nemohou prostě jednoznačně kárat nebo chválit, mate je vzájemná blízkost protikladů... Při skládání chvalořečí neshromažďuji nikdy všechna fakta, ale vypouštím špatné věci a vybírám jen dobré a tyto motivy řadím a pevně spojuji podle vlastního pořádku, a tak tkám chvalořeč jen z materiálu nejlepší kvality... Když už jsem se ujal historického díla, nemohu tak postupovat. Nemohu bych živě přeručovat fakta v historickém pojednání, jehož nejlepším rysem je pravda... Proč bych se tedy měl stydět hovořit i o těch císařových činech, které nebyly spravedlivé a špatné?“

Takové pravidlo stanovil pro své historické dílo Psellos, tak pevný a neporušitelný byl zákon literárního žánru vycházející z antických norem. Neobyčejně instruktivní citované místo nám ukazuje nejen, jak Byzantinci chápali zákony jednotlivých žánrů, vidíme tu též, jak dobře znali byzantští politické a psychologické zákony propagandy a manipulace s fakty. Vždyť chvalořeči na císaře byly nepochybně prostředkem státní propagandy – neuplatňovala se v nich snadno odhalitelná lež, ale vhodný výběr a účelové uspořádání faktů.

Psellovy vnitřní rozpaky a pochopení zákonů žánrů její však staví do lepšího světla, než v kterém ho viděl zakladatel moderní byzantologie

(193)